

*Опанасюк В.В. – канд. політ. наук
СумДУ (Суми)*

АНАРХІЯ ЯК ТИП ПОЛІТИЧНОГО РЕЖИМУ В СОЦІАЛЬНІЙ ФІЛОСОФІЇ П.-Ж. ПРУДОНА

Анархія (від грец. *ἀναρχία* – безвладдя) – тип політичного режиму, який заперечує інституційне, насамперед державне управління суспільством. Відомі з історії анархістські комуні виявилися нестійкими суспільними утвореннями, що не витримали перевірку на міцність. Однак анархістський ідеал гармонійного суспільства, який заперечує будь-яку інституційовану політичну владу тривалий час залишався гаслом анархістських організацій і рухів у XIX – на початку XX ст., користувався широкою підтримкою в робітничому середовищі царської Росії, півдня України та країн Західної Європи. Період забуття в XX ст. дозволив соціальним філософам і політологам стверджувати про анархію та анархізм у минулому часі. Проте даремно. Відродження анархістських організацій і анархістського руху відбулося наприкінці XX ст., співпало з третьою хвилею демократизації, відіграло в цьому процесі відповідну роль. Анархістські організації в сучасному глобальному світі набувають нового статусу, використовують переважно методи мирної боротьби проти існуючих інститутів державної влади, намагаються впливати на вирішення суспільних проблем. У більшості держав СНД діють анархістські організації, що через Інтернет та міжкордонні зв'язки намагаються об'єднатися в анархістські синдикати.

Термін “анархія” запропонував у 40-х рр. XIX ст. П'єр Жозеф Прудон, який разом із молодогегельянцем Максом Штірнером (псевдонім Каспара Шмідта) сформулював теоретичні засади анархізму.

Улюблений парадокс П.-Ж. Прудона – “анархія є формою правління” – полягав у тому, що, з одного боку, анархія заперечує державу та порядок, установлений та підтримуваний нею через систему законів, фіскальних і силових структур. З іншого боку – анархія як тип суспільних відносин породжує порядок. У цьому зв'язку цілком погоджуємося з Р. Гофманом у тому, що Прудон мав на увазі “правління не закону, а приватного інтересу [1, 5]”.

Теорія солідаристського анархізму П.-Ж. Прудона базувалася на критиці капіталізму, зокрема великої промисловості та буржуазної держави. Теоретик заперечував класову боротьбу та робітничі союзи (асоціації), визнавав можливість об'єднання пролетаріату та більшості буржуазії з метою здійснення мирної соціальної революції шляхом реформування економіки, пропонував заміну великої приватної власності дрібною власністю, що не пов'язана з експлуатацією чужої праці. У праці “Що таке власність?” (1840) П.-Ж. Прудон пов'язував велику промисловість із обкраданням пролетаріату, згодом пропонував передати великі промислові підприємства та залізничний транспорт асоціаціям робітників і службовців, інші підприємства залишити в приватній власності. Солідарність розумів, як форма регулювання відносин між дрібними власниками, дала підстави В. Леніну назвати цей вид анархізму “дрібнобуржуазним анархізмом”. Солідаристський анархізм передбачав мютуелізм – взаємообмін товарами та послугами на основі взаємодопомоги.

У праці “Система економічних протиріч, або Філософія жебрацтва” (1846) П.-Ж. Прудон виступив проти комунізму, за економічні реформи у сфері обігу, зокрема, наполягав на безгрошовому обміні та безвідсоткових позиках. Внаслідок реформування економіки в суспільстві мала запанувати анархія, яку П.-Ж. Прудон розумів як “відсутність пана та суверена”. Однак, критика держави як знаряддя гноблення, паразитизму та розколу в суспільстві мала на меті не її повне знищення, а федералізацію (роздроблення на дрібні автономні області). Ця ідея зазнала нищівної критики К. Маркса у праці “Злиденність філософії” (1847).

Таким чином, соціальна теорія П.-Ж. Прудона орієнтована на реформування політичних та економічних інститутів капіталістичного суспільства, запровадження солідаристських форм співробітництва в дрібнобуржуазному суспільстві. Анархія породжує порядок. Саме ця теза П.-Ж. Прудона стала популярним гаслом російських анархістів у XIX – на початку XX ст. Саме її намагаються відродити та “підняти на щит” сучасні анархістські організації, що заперечують анархізм як практику терору, але орієнтуються на анархію як основу порядку в суспільстві.

Література:

1. Anarchism as political philosophy / Ed. by [R. Hoffman](#). – New Brunswick : Aldine Transaction, 2010. – 165 p.